Lesmap Niemandsland

Niemandsland (12+)
Jo Jochems / Plot

Maya, een tienermeisje, wordt wakker met barstende hoofdpijn en zonder geheugen.
Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? Wat is er gebeurd?
Beetje bij beetje komen haar herinneringen terug en ontdekt Maya dat ze betrokken is bij een misdaad.

Ze duikt haar verleden in, op zoek naar de waarheid. Als een rasechte rechercheur ontrafelt ze stap voor stap haar verhaal.
Waar is het fout gelopen? Ben ik schuldig? En wie is Lucas?

Durft Maya de waarheid recht in de ogen te kijken?

'**Niemandsland**' is een spannende zoektocht naar de waarheid op een pompend hiphop ritme voor iedereen vanaf 12 jaar. Over 'je dromen verliezen en weer terugvinden'. Over 'je niemand voelen, maar iemand willen zijn'.

Tekst en regie Jo Jochems **Spel en live muziek** Alia Rifai, Tuur Van Boxem **Muziek** Deadbeat Larry **Dramaturgie** Erwin Jans **Decor** Jolan Moonen **Kostuum** Wim Muyllaert **Lichtontwerp** Janneke Donkersloot **Productieleiding** Lynn Van den Bergh **Coproductie** CC de Klap Deurne, OC het Oude Badhuis en Perpodium **Met steun van** de Vlaamse Overheid en Taxshelter van de Belgische Federale Overheid **Met dank aan** Jeroen Sollie

Beste leerkrachten,

Binnenkort komen jullie kijken naar de voorstelling Niemandsland.
We kijken er alvast naar uit om voor jullie te spelen. De voorstelling is toegankelijk voor een breed publiek. De inhoud sluit aan bij de doelgroep, dus ik verwacht dat het een theaterfeest wordt!

Maya is het hoofdpersonage van de voorstelling. Ze is een tienermeisje dat na een ongeluk lijdt aan geheugenverlies. Onder begeleiding van een dokter gaat ze op zoek naar haar herinneringen, haar dromen en vooral de waarheid. Hoe komt het dat ze in het ziekenhuis beland is?
Stap voor stap ontdekken we haar levensverhaal.

Een centraal thema binnen dit verhaal is de **'grens van de mens'**. In verschillende fases van het verhaal komt dit thema terug.
Een paar voorbeelden.

- De moeder van Maya heeft heel wat landsgrenzen overschreden om hier in België te geraken.
- Maya groeit op in een kwetsbare situatie. Dit beperkt haar mogelijkheden. Dit begrenst haar.
- Alle andere personages hebben ook hun eigen grenzen en dat heeft het niet altijd gemakkelijk gemaakt om hun dromen te verwezenlijken. Iedereen heeft zijn eigen beperkingen.
- Tussen droom en daad zitten soms ook begrenzingen.
- Maya overschrijdt haar eigen grenzen en de grenzen van andere mensen.
- Haar eigen grenzen worden ook door anderen overschreden.

Rond deze thematiek heb ik een aantal opdrachten bedacht die jullie met de leerlingen ter voorbereiding kunnen doen.

Het voornaamste waar ik als acteur en theatermaker waakzaam voor ben, zijn de enkelingen in het publiek die zich niet kwetsbaar durven opstellen. De macho's of macha's, die zich onaantastbaar voelen, maar diep van binnen eigenlijk onzeker zijn. Zij durven soms de theaterervaring voor hun medeleerlingen verpesten door hun stoer gedrag. Op die manier overschrijden ze <u>de grenzen van zichzelf en van anderen.</u>

In het eerste hoofdstuk van deze lesmap geef ik een voorzet om dit eventuele stoere gedrag te counteren met een aantal eenvoudige opdrachten.
Op een podium staan is je kwetsbaar opstellen voor een publiek. Wanneer jongeren dit aan den lijve ondervinden in een voorbereidende les, zullen ze als publiek automatisch meer respect en begrip opbrengen voor de artiesten die zich 'blootgeven' op de scène.

Wat kan je precies verwachten van de voorstelling?

In een notendop een korte samenvatting van het project. In een kort filmpje geeft regisseur Jo Jochems nog wat extra uitleg over het ontstaan van de voorstelling.

Verhaal
Maya wordt wakker in een ziekenhuiskamer en heeft geheugenverlies. Een dokter helpt haar haar geheugen terug te vinden. Stap voor stap komen de herinneringen terug. Deze herinneringen worden verteld, maar ook getoond en gespeeld door de acteur en actrice. Er zijn zelf herinneringen die je enkel kan horen. Aan het einde weet je precies waarom Maya geheugenverlies heeft.
De zoektocht naar haar geheugen is opgebouwd als een whodunnit (of een who am I). Pas op het einde weet je wie de dader en het slachtoffer zijn. Onderweg zijn er verdachten, bewijsstukken van haar herinneringen enz.

Decor.
Er werd een ziekenhuiskamer ontworpen op basis van röntgenlampen (lichtbakken). Deze kunnen transformeren naar andere locaties uit het verhaal door het inbouwen van lichtelementen. Er zijn mogelijkheden om met schaduwen te werken.
Dit ondersteunde ook de spanning van de vertelling.

Muziek.
Er werd speciaal voor deze voorstelling een soundtrack gemaakt.
Bij de verschillende locaties uit het verhaal hoort een bijpassende soundscape.
Het hoofdpersonage houdt van hiphop. Deze muziekstijl is populair bij jongeren en zorgt voor de heartbeat van de voorstelling. Het zorgt bovendien voor een fijne energie en ondersteunt de spanning met een aantal *thriller beats*.

Voorbereiding op het theaterbezoek

Hieronder beschrijf ik een aantal eenvoudige opdrachten die de jongeren individueel kunnen voorbereiden en presenteren aan de klas. De belangrijkste aandachtspunten van deze opdrachten zijn vooral:

- luisterbereidheid
- respect tonen
- zich kwetsbaar durven opstellen

Daarnaast worden ze natuurlijk ook door hun verbeelding geprikkeld en gemotiveerd om te spreken voor een groep. Tijdens de opdrachten zijn er spelers en publiek. De spelers stellen zich kwetsbaar op en het publiek is luisterbereid en toont respect. Belangrijk is ook dat het publiek tijdens de korte toonmomenten geactiveerd wordt. Geef hen dan ook een opdracht.

Ook tijdens ‘Niemandsland’ wordt het publiek uitgedaagd om te kijken als een soort van detective, die al zijn zintuigen gebruikt, want hij wil niets missen. Samen met het hoofdpersonage Maya puzzelt het publiek tot ze de waarheid kennen. Dat wil zeggen dat elk element uit de voorstelling belangrijk is: elk voorwerp, elk woord, elk beeld, elke melodie. Dus alle aandacht is nodig. Het publiek is een speurhond!

OPDRACHT 1: Klasgesprek over grenzen

Bij de thematiek van de voorstelling horen ook een aantal vragen die je kan stellen. Dit is voer voor een verkennend voorgesprek.

- Waardoor wordt jij in je leven begrensd? Je ouders? Je vrienden? De school?
- Wanneer werd jouw grens overschreden? Oftewel: welk gedrag kan jij niet tolereren?
- Hoe geef je je grenzen aan? Wat zeg je als je iets niet leuk vind? Hoe reageer je?
- Hoe kom je te weten wat je eigen grenzen zijn? Moet je je grenzen verkennen en overschrijden om ze te leren kennen?
- Als je jezelf als een land zou bekijken. Waar liggen dan jouw grenzen?
- Vind je dat er te veel grenzen worden opgelegd?
- Vind je dat je voldoende vrijheid krijgt?
- Wat is jouw droom?
- Kan je je droom bereiken? Of wordt je daarin begrensd?
- Wat houdt je tegen om je droom te bereiken?

OPDRACHT 2: Concrete spelsituaties rond grenzen

Binnen dit gesprek kunnen we concrete situaties benoemen waarin onze grenzen op de proef worden gesteld. Hieronder een aantal voorbeelden.

- Een ouder bepaalt de grenzen. De dochter of zoon stelt deze grenzen in vraag. Bijvoorbeeld: je wil naar een feestje, maar je mag niet omdat je te veel werk hebt voor school.
- Een vriend wil dat je iets doet wat je niet wil. Bijvoorbeeld: een vriend wil dat je iets steelt en jij wil dat niet.

<u>Opdracht:</u>

1. Bedenk per twee een gelijkaardige situatie.
2. Spreek af welke rol je speelt. Ouder, dochter, zoon, vriend of vriendin.
3. De ene rol wil iets en de ander wil dit niet.
4. Speel de scène.
5. Probeer de ander te overtuigen van wat jij wil.

Vind je het lastig om voor een publiek op die vragen eerlijk te antwoorden? Of vind je het makkelijk om je kwetsbaar op te stellen?
<u>Opdracht voor het publiek</u>: wie van de 2 kwam het sterkst op voor wat hij of zij wilde?

OPDRACHT 3: Een verhaal verzinnen op basis van een beeld

Op de volgende pagina's vind je een aantal beelden die ook voorkomen in de voorstelling, zoals de inktvlekkentest van Rorschach en enkele rekwisieten.
Wat zie jij in deze beelden? Op basis van deze beelden een herinnering opbouwen.
Een herinnering vertellen alsof je er zelf bij bent.

1. Kies 1 van de beelden, die je aan iets doet denken. Het doet je aan iets denken dat je zelf hebt meegemaakt.
2. Laat je interviewen over de herinnering door een klasgenoot. De klasgenoot helpt je bij het herinneren.
3. De vragensteller is nieuwsgierig en wil precies weten wat er in die herinnering gebeurd is.
4. Waaraan doet dit beeld je denken? Wat is er dan precies gebeurd? Vertel eens wat meer over 'x'.
5. Als je vertelt over een herinnering vertel je in <u>de tegenwoordige tijd</u>. Bijvoorbeeld: "Ik ben 3 jaar en ik zit in de kleuterklas en ik moet heel dringend naar de wc."
6. Als je vertelt, probeer het zo beeldend mogelijk te maken. Bijvoorbeeld: als je herinnering zich bij je thuis afspeelt, beschrijf dan ook hoe je huis eruitziet.
7. Als je vragen stelt, help de ander om beeldend te vertellen. Hoe ziet je huis eruit? Beschrijf je kamer eens?
8. Het doel is dat een publiek jouw herinnering zich kan voorstellen, een eigen beeld kan maken in zijn hoofd.
9. Toon dit gesprek aan het publiek.

<u>Opdracht voor het publiek:</u> zijn er vragen die jullie willen stellen over de herinnering? Weten jullie voldoende? Kunnen jullie je een beeld maken van de herinnering? Doet dit jullie denken aan een eigen herinnering?

EVERLAST

OPDRACHT 4: Een dialoog spelen

Je krijgt twee korte dialogen, die voorkomen in de voorstelling.

1. Lees deze dialogen luidop.
2. Bedenk per twee ook waarom je precies iets zegt? Wil je iets? Ben je bang? Verdrietig? Kwaad?
3. Beslis waar het zich afspeelt.
4. Leer de tekst eventueel van buiten of speel met de tekst in de hand.
5. Speel alsof dit je eigen woorden zijn.
6. Verzin eventueel een vervolg.

<u>Opdracht voor het publiek:</u> Wisten de spelers duidelijk waarom ze iets zeiden?

Dialoog 1:

A: Gij zijt dikwijls zo boos.

B: Ik weet het.

A: Ge hebt ook goeie redenen
Om boos te zijn.
Het is niet makkelijk.
De wereld is niet altijd eerlijk.

B: Nee.

A: Zijt ge ook soms verdrietig?

B: *Stil.*

A: Maya? Mensen die boos zijn,
Zijn soms ook verdrietig.

B: Wat is dat nu weer voor een vraag?

Dialoog 2:

A: Allee, doe!

B: Nee, ik durf niet.

A: Doe niet zo <u>schrikschijter</u>, smijt dat gewoon! Die gaan dat toch nooit weten dat wij dat waren.

B: Wat als ik haar kop raak? En die sterft?

A: Alsof gij zo hard kunt smijten.

B: Ja, maar door de acceleratie vanaf deze hoogte ….

A: Och hier ze, nerd.
Zie he.
A smijt een steen

B: Ooooh what the fuck!!

A: Kom, nu gij!

OPDRACHT 5: Rap de tekst op de bijbehorende beat

Er is beat in bijlage doorgestuurd. Probeer onderstaande tekst uit de voorstelling op het ritme te vertellen? Dit kan per 2, per 3, om de beurt of samen. Lukt het om dit samen te doen?

uitgang is versperd
hoe geraak ik hier weg
deur staat op een kier
zoek ik het te ver
nooit hierom gevraagd
zoveel aan men been is
dit het resultaat van
die vogelvlucht alleen
samen alles goe
solo schizofreen
raak ze maar eens goe
door het merg en been
zoekend naar een scherf van de mens waar ik op leek

Nagesprek

Bovenstaande opdrachten kan je ook voor een naverwerking gebruiken. Maar hieronder is nog wat inhoudelijke info bijgevoegd rond jeugddelinquentie.

Maya kwam in aanraking met criminaliteit. Op basis van de voorstelling kan je ook praten over de voedingsbodem voor jeugdcriminaliteit. Belangrijke vragen zijn:
Is iemand met crimineel gedrag slecht? Wat was de voedingsbodem bij Maya?
Welke soorten crimineel gedrag bestaat er allemaal? Naast de klassiekers zoals moord, doodslag, drugs?

Op de volgende pagina’s vind je nog wat achtergrondinfo ter ondersteuning van het gesprek. En een aantal films ter inspiratie.

Achtergrondinfo

Over jeugddelinquentie

Het thema van jeugddelinquentie is vandaag de dag meer dan ooit aan de orde. Recente tragische voorvallen van 'zinloos geweld' (de term op zich is al niet onproblematisch) door en tegenover jonge personen, tonen eens te meer aan dat dit een serieuze zaak is. Jeugdcriminaliteit kan vele vormen aannemen, van kleine diefstallen op school tot drugshandel en seksuele misdrijven of zelfs moord. Terwijl de meer extreme vormen van jeugddelinquentie uitvoerig in de media behandeld worden, zijn de meeste vormen van jeugdige criminaliteit van minder buitenissige proportie. Zowel op school als in de gemeenschap is de kans groot dat jongeren vroeger of later met jeugddelinquentie geconfronteerd zullen worden. De vraag is dan hoe zij met die confrontatie zullen omgaan. Wat is hun visie op zulke gebeurtenissen? Hoe staan zij ten opzichte van daders en slachtoffers? Is er sprake van een groeiend onveiligheidsgevoel onder jongeren? Als leerkracht kan men ook geconfronteerd worden met jongerencriminaliteit. Hoe gaat men in zo'n gevallen om met dader en slachtoffer? Welke factoren spelen een rol in de daden van de jeugdige delinquent? Andere vragen die zich aandienen (ook vanuit de media) hebben bijvoorbeeld te maken met de rol van de cultuur en van de sociale druk in deze problematiek. En dan is er nog de vraag naar goed en kwaad, naar schuld en onschuld.. Op deze kwesties zijn geen eenvoudige of eenduidige antwoorden te geven. De reflectie binnen de klas over dergelijke thematieken wordt vaak doorkruist door emotionele reacties van leerlingen op gebeurtenissen in de samenleving. Die heftige reacties zijn zeer begrijpelijk en vormen vaak het startpunt van de klassikale discussie rond jeugddelinquentie, maar ze mogen er niet het eindpunt van zijn. Met behulp van deze In de Kijker kan men in de klas het gesprek verruimen en andere perspectieven binnenbrengen.

Jeugd en delinquentie

Kinderen en jongeren worden vroeg of laat geconfronteerd met verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag of delinquentie. Niet alleen kan men daar als jongere slachtoffer van worden, maar jeugdigen zijn soms ook pleger van kleine of grotere delinquentie. Kinderen en jongeren kunnen ook met onveiligheidsgevoelens kampen en zijn vaak voorwerp van preventiemaatregelen. De afbakening van het thema jeugd en delinquentie is niet evident. Men kan eindeloos discussiëren over bepaalde gedragingen die men al dan niet als 'crimineel', 'delinquent' of 'grensoverschrijdend gedrag' bestempelt. Ideeën daarover wijzigen trouwens doorheen de tijd en verschillen naargelang de plaats. Vijftig jaar geleden stond het slaan van kinderen tijdens de opvoeding veel minder ter discussie dan vandaag. Het gebruik van cannabis lijkt gedecriminaliseerd te worden. Daartegenover wordt gsm-gebruik in de wagen verboden. Wapendracht wordt in West-Europa strikt gereglementeerd en ontmoedigd, maar is aan de overkant van de Atlantische Oceaan een grondwettelijk recht. Of zoals Walgrave (1996; 2002) het stelt: Criminalisering van bepaald gedrag heeft weinig van doen met 'natuurlijke' waarden en normen, noch met socio-psychologische criteria. Criminaliteit betreft een socio-legale constructie. Delinquentie of criminaliteit is met andere woorden geen objectief vast te stellen gedrag en kan niet begrepen worden los van evoluties in de bredere mens- en maatschappijvisies. Hoewel er vele gelijkenissen zijn met delinquentie door of ten aanzien van volwassenen, zijn bij het thema jeugd en delinquentie toch ook specifieke verschillen op te merken. De maatschappelijke reactie ten aanzien van minderjarige delinquenten toont zich heel anders dan bij volwassenen. De sociale context waarin jongeren zich begeven is ook heel verschillend, waardoor zij met andere soorten delinquentie en/of slachtofferschap in aanraking komen. Eigen aan de jeugddelinquentie is bovendien het bestaan van zogenaamde 'statusdelinquentie'. Het betreft gedragingen die op zich geen delicten zijn, maar ze kunnen wel reden tot gerechtelijke interventie worden, indien ze verbonden zijn aan de status van de persoon, hier de minderjarige. Bijvoorbeeld spijbelen, weglopen, het drinken van alcohol op café, dancingbezoek, enzovoort.

http://www.jeugdonderzoeksplatform.be/publicaties/delinquentie.PDF

Wat is jeugdcriminaliteit precies?

Jeugdcriminaliteit is een verzamelbegrip voor tal van strafbare gedragingen door jongeren van 0-24 jaar. Hierbinnen staat de groep van 12 tot 18 jaar centraal. Het kan daarbij gaan om opgroeigedrag van jongeren, waarbij een enkele keer de normen en waarden worden overschreden. Een - zeg maar - doorgeschoten uiting van het normale (gezonde) experimenteergedrag van kinderen, pubers en adolescenten. Maar het kan ook gaan om racistisch geweld. Of om het stelselmatig plegen van delicten om er een dure leefstijl op na te kunnen houden of om deel te kunnen uitmaken van een groep waarbinnen delinquent gedrag de groepsnorm is. Al deze strafbare gedragingen van jongeren worden samengevat onder de noemer jeugdcriminaliteit.

Rondhanggedrag

Voor tieners en jongeren staat bij rondhangen in de openbare ruimte de ontmoeting met leeftijdsgenoten voorop. Lichamelijke beweging is daarnaast ook belangrijk, maar krijgt voor een deel een ander karakter dan in de kindertijd. Het is de leeftijd van opkomend assertief gedrag, van tonen wat je lichamelijk kunt. Indruk maken op de andere sekse is daarvan een onderdeel. Hoewel dit uitdagende gedrag van alle tijden is en hoort bij de ontwikkelingsfase van onder andere beginnend partnerzoekgedrag, kan het soms als overlast ervaren worden. Jongeren zijn vaak laat op, nemen radio's en ghettoblasters mee en kunnen zo nu en dan gillen en schreeuwen. Brommers en scooters kunnen een extra bijdrage leveren.

Het rondhangen van jongeren is misschien nog het beste te omschrijven door aan te geven wat het niet is. Het heeft in de meeste gevallen weinig met echte criminaliteit te maken.

Wel kan er sprake zijn van één of enkele jongeren in een groep, die het criminele pad op dreigen te gaan en die andere jongeren mee kunnen slepen, maar een meerderheid vormen die zelden of nooit. Echte 'jeugdbendes' bestaan uit wat oudere jongeren, die wel wat anders te doen hebben dan rond te hangen bij een lantaarnpaal.

Een ander thema, dat tegenwoordig veel in de media opduikt en vaak met rondhangen wordt geassocieerd, vormt de toename van geweld in de maatschappij. De indruk bestaat dat uitbarstingen van geweld op straat onder groepen van jongeren die op straat rondhangen slechts in beperkte mate voorkomen. Vaak gaat het bij dit soort incidenten om uit de hand gelopen, heftige uitingen van lichamelijke agressie van één of enkele jongemannen, die al eerder met de politie in aanraking zijn geweest, in de anonieme context van uitgaansleven, winkelcentra en openbaar vervoer. Met name in het weekeinde als er sprake is van overmatig gebruik van alcohol en soms ook andere stimulerende middelen, is er tegenwoordig kans op dit soort explosief geweld. Met rondhangen heeft dit type geweld zo goed als niets te maken.

Rondhangen kan wel leiden tot hinder en overlast voor omwonenden en passanten. Het heeft dan veelal betrekking op zaken als geluidsoverlast, vervuiling, vernielingen en zo nu en dan een heftige woordenwisseling tussen jongeren en omwonenden. Verderop gaan we hier gedetailleerder op in. Jongeren zelf vinden de klachten vaak overdreven. Ze ervaren dat volwassenen hen niet of nauwelijks durven aanspreken en zouden dat laatste graag willen, 'maar dan op een normale manier.' Een veel gehoorde klacht van hun kant is verder dat er niets voor ze te doen is en dat ze overal worden weggestuurd. Waar ze ook gaan zitten, binnen no-time beginnen de omwonenden weer moeilijk te doen. In sommige gevallen is dat terecht, zoals ze zelf ook wel eens toegeven. De zelfregulerende kracht van een groep blijkt vaak niet sterk genoeg om overlast te voorkomen. Maar jongeren hebben vaak het gevoel niet serieus genomen te worden.

Volwassenen voelen zich bedreigd en in hun privacy aangetast. De televisie is af en toe onverstaanbaar en er valt naar hun idee nauwelijks meer een gesprek te voeren. Soms komt een geïrriteerde omwonende naar buiten en vraagt al dan niet schreeuwend om rust. Maar meestal wordt er naar de politie gebeld met het dringende verzoek een einde te maken aan de overlast van die 'rotjongens'. Het lijkt erop dat jong en oud elkaar nog niet zo heel lang geleden in evenwicht hield in een netwerk van sociale controle. Nu is het vaak: ieder voor zich en God voor ons allen. Jongeren treffen niet meer een hele gemeenschap tegenover zich - inclusief hun eigen ouders - maar toevallige en in zekere zin ook anonieme volwassenen, die op een betrekkelijk onverwacht moment door het lint gaan. Volwassenen hebben na

een lange dag werken behoefte aan rust in een omgeving met alle moderne comfort. Dat laten ze zich niet ontnemen. De tolerantie van volwassenen ten opzichte van jongeren is afgenomen.

Straatcriminaliteit

Afpersing

Afpersing is een vorm van diefstal met geweld en kan worden omschreven als het met geweld of bedreigen met geweld, wegnemen of afpersen van enig goed, gepleegd tegen personen die zich op de openbare weg bevinden.

Happy Slapping

Happy slapping is een term die wordt gebruikt om de recente hype aan te duiden waarbij een willekeurige persoon door een groepje, meestal jongeren, in elkaar wordt geslagen en waarbij dat op een videocamera, meestal een mobiele telefooncamera, wordt vastgelegd. De beelden worden door de jongeren vervolgens op het internet geplaatst waarbij ze pronken met wie het beste iemand heeft gemolesteerd. Happy slapping kan vaak veel gevaarlijker worden dan alleen een pak rammel. Soms kunnen er andere criminele activiteiten erin voorkomen zoals verkrachtingen en berovingen.

(naar www.WODC.nl)

Steaming

Steaming is een strafbare vorm van geweld die vooral door een groepje jongeren (twee of meer daders) over een individuele persoon wordt uitgeoefend. Het is een vorm van afpersen: een individu afdreigen, vernederen en intimideren totdat hij geld of goed afgeeft: cd, mp3-speler, sigaretten, sieraden, gsm, rugzak, bromfiets... Steaming is een nieuwe naam voor een oud crimineel verschijnsel: afpersen met geweld. De term wordt vooral gebruikt in de context van jongeren.

In de meest enge zin van het woord gaat steaming om een groepje jongeren dat rond een persoon gaat staan en hem zo bang maakt dat hij doet wat zij willen: snoep afgeven, huiswerk laten overschrijven, een andere straat in wandelen, winkeldiefstal plegen, iemand pesten...

Steaming gebeurt vaak op openbare plaatsen: straten, de bushalte, pleinen, parken, stationsbuurten, maar ook op de speelplaats en in sportzalen. Een kwart van de steamings gebeurt na de schooluren (tussen vier en acht), een kwart tussen acht uur 's avonds en middernacht. Slechts één op tien daders wordt gevat. Steamers gebruiken zelden of nooit een wapen. Hun wapen is hun overmacht, hun meerderheid, hun verbale agressie...

Daders zijn vaak jongens. Hun gewelddadig gedrag is niet altijd bedoeld om iets buit te maken. Soms stellen ze dat gedrag om hun woede te uiten of als kick, uit verveling. Steamings gebeuren vaak impulsief («Als we nu eens zouden proberen...»), vaak ook om stoer over te komen bij de klasgenoten. Volgens politiepsychologen speelt er bv. bij het stelen van een dure mp3-speler ook statusnaijver mee. Of willen de daders de slachtoffers, op wie ze jaloers zijn, vernederen en hun eigen macht demonstreren. Vaak minimaliseren de daders wat ze deden: «Het was maar een grapje».
De slachtoffers zijn doorgaans brave leerlingen die makkelijk te isoleren zijn. Ze durven vaak geen aangifte doen en beweren dat ze de daders niet kennen. In zeven procent van de gevallen kennen dader en slachtoffer elkaar wel.

Daders van steaming maken zich schuldig aan 'afpersen' of aan 'diefstal met geweld'. Dat is een crimineel feit. Soms wordt het slachtoffer medeschuldig: gaat hij zover dat hij bv. winkeldiefstallen pleegt om te kunnen geven wat de steamers vragen. Na het opstellen van een proces-verbaal door de politie, lopen minderjarige daders het risico om gestraft te worden door de (jeugd)rechter.
Daders nestelen zich vaak in een rol en geraken daar nog moeilijk uit. Ze krijgen een imago waar ze aan moeten beantwoorden. Slachtoffers zwijgen vaak en zijn getraumatiseerd. Sommigen worden depressief («Ik ben een zwakkeling, zie je wel»), anderen gaan vijandig en aanvallend reageren.

We vinden je wel.

"Soms begint het met iets te lenen en niet terug te geven. Of met het pesterig stelen van een boterham. Bij Brecht (13) is het met Paninivoetbalstickers begonnen. Hij moest ze na schooltijd aan zijn afpersers afgeven. Een maand later kwamen ze wekelijks bij hem thuis aanbellen en moest er geld klaarliggen of 'ze zouden hem wel vinden'. Het begon met vijf euro, later werden dat er tien. Maandenlang heeft dat spelletje geduurd. Brecht zat in het eerste jaar secundair onderwijs. Hij heeft nooit wat gezegd. We zijn erop uit gekomen omdat zijn ouders merkten dat er geld uit hun portemonnee verdween en ze op school kwamen vragen of er iets scheelde met hun zoon. Intussen hadden de steamers al vijftig euro aan hem verdiend. Twee ervan zaten in het derde jaar op onze school. We hadden toen naar de politie kunnen gaan, maar hebben dat uiteindelijk met de leerlingenbegeleider opgelost."

Profiel van de daders:

- Geven over het algemeen een stoere indruk en spelen graag de baas. Dit laatste kenmerk zorgt er ook voor dat daders elkaar vinden: spelen met 'macht' is wat hen boeit en verbindt. Een dader van steaming opereert praktisch nooit alleen. Ze zijn steeds met twee of meer.
- Staan vaak positief tegenover geweld en vinden dat een doeltreffende manier om hun zin te krijgen.
- Ze luisteren niet of amper naar de wetten die volwassenen stellen.
- Meestal zijn de daders jongens tussen tien en twintig jaar oud.
- Vaak imiteren ze wat ze in hun (thuis)omgeving zien: je kan alles doen om te bereiken wat je wil. Ze zijn soms zelf slachtoffer van geweld thuis.
- Proberen aanzien te verwerven in de groep. Dat gedrag maskeert vaak de eigen onzekerheid en zwakheid.
- Kunnen zich amper inleven in de situatie van anderen, hebben weinig sociale vaardigheden.
- Omringen zich met gelijkgezinden die hen een status geven: ik ben iemand.
- Soms steamen ze om een ander probleem te verlichten (instrumenteel): ze krijgen geen zakgeld en persen dan anderen af om te kunnen consumeren zoals iedereen.

Profiel slachtoffer:

- Zijn vaak voorzichtige, verlegen en gevoelige personen.
- Zijn vaak lichamelijk zwakker.
- Hebben over het algemeen weinig zelfvertrouwen en een laag zelfbeeld.

Profiel meeloper-daders:

- Sommigen voelen zich veilig in de groep, zijn liever dader dan slachtoffer

Profiel toeschouwers:

- Soms zijn andere leerlingen op de hoogte van steaming. Zij zwijgen veelal uit angst om zelf slachtoffer te worden.

Uit *Klasse voor Leerkrachten* 169, november 2006, p. 57-60.

Fictie als inspiratiebron (film, televisie, literatuur en muziek)

Cidade de Deus

Cidade de Deus is een ironische titel voor de film die het leven van de Braziliaanse mensen uit de arme sloppenwijken van Rio de Janeiro schetst. Cidade de Deus is een somber dorpje zonder licht, muziek of reclame waar de wetten bepaald worden door de lokale gangsters en criminelen. Deze plaats is aan de ene kant een vorm van opvang voor hopeloze mensen en aan de andere kant een echte hel. Armoede is het thema waarrond het dagelijkse leven van de mensen draait. Hebzucht, druggebruik en geweld overheerst het straatbeeld. Wat het ergste is aan deze door God vergeten mensen, is dat de criminelen kinderen zijn van zeer jonge leeftijd. Tijdens de strijd tussen de bendes richten de kinderen zonder terugdeinzen de wapens op elkaar. (…)

Het geweld in de film is choquerend en brutaal, zelf terwijl er geen bloed getoond wordt. Choquerend omdat de criminelen en slachtoffers kinderen zijn, en brutaal omdat het geweld tot in het kleinste detail getoond wordt. Soms is dit moeilijk te verdragen. De kinderen moorden of worden vermoord met dezelfde hardvochtigheid als de volwassenen. De dood respecteert geen leeftijd. De scenarist heeft het verhaal met een paar licht humoristische scènes verrijkt, hetgeen nodig was om de film draaglijker te maken. De film wil beklemtonen dat in een gemeenschap waar geweld beantwoord wordt met geweld, de criminelen het voor het zeggen hebben. De plaats van een gedode gangster word onmiddellijk ingenomen door een andere. Maar wat de film *Cidade de Deus* betreft, die zal nog lang in jullie geheugen blijven.” (Jarka Wernerova)

Bowling for Columbine

Aan de hand van het Columbine-Highschool-drama, waarbij twee scholieren het vuur openden op hun schoolgenoten en vervolgens zichzelf doodschoten, presenteert Michael Moore zijn ironische kijk op het gebruik van geweld en wapens in Amerika, waar banken een geweer kado geven bij het openen van een rekening. Hij bezoekt de wapenfabriek waar ouders van de kinderen uit Columbine werken en interviewt shockrocker Marilyn Manson en NRA-voorzitter Charlton Heston. Hij gaat op de koffie bij de broer van Terry Nichols, die samen met Timothy McVeigh terechtstond voor het opblazen van het overheidsgebouw in Oklahoma, onderzoekt het educatieve belang van bowlen en probeert het verschil in vuurwapenslachtoffers te verklaren tussen Canada en de Verenigde Staten. "Bowling for Columbine" maakt voor Amerikanen het proces op van een cultuur die gebaseerd is op angst, die zich tot aan de tanden gewapend heeft en volledig dol aan het draaien is.

La Haine

La Haine situeert zich in een buitenwijk van Parijs, waar tijdens rellen tussen jongeren en politie een zwaar gewonde (Abdel) is gevallen. De film volgt gedurende 24 uur de reactie op die gebeurtenissen van een trio jongeren dat zich op een of andere manier wil wreken: Vincent, een jood, Hubert, een zwarte en Saïd, van Arabische afkomst. Ze willen 'iets' veranderen, eindelijk de samenleving laten voelen wie ze zijn. Als Vincent bij toeval een politiepistool in handen krijgt, dreigt hij ermee de eerste beste agent neer te leggen als Abdel het niet zou overleven. Als symbolen van multicultureel Frankrijk gidsen Vincent, Hubert en Saïd ons door het troosteloze leven van de randsteden. Niets is veilig voor hun verbale agressiviteit en ze reageren tegen zowat alles even driest. Maar toch spreekt uit hun houding ook solidariteit en relativeren ze hun eigen gedrag met een flinke portie humor. De haat die ze tegenover de samenleving en de sociale uitsluiting tot in hun botten voelen, blijft verbaal. Ook tijdens hun confrontatie met een rechtse skinhead, die ze in koelen bloede hadden kunnen ombrengen.
Regisseur Kassovitz trekt duidelijk partij voor de bijna naïef en ondoordacht rebellerende jeugd. Hij veroordeelt een gewelddadig optreden, maar een echte oplossing biedt hij niet. Toch laat hij ons aanvoelen dat communicatie de enige manier is om de haat naar de achtergrond te dringen. De grote verdienste van deze film is dat hij de malaise die de jongeren doormaken erg authentiek verfilmt en dit onderstreept met portretten van jongeren die hij noch als heiligen noch als duivels afschildert.
La haine is een verfilming van een tijdsbeeld, waarin de samenleving niet meer weet met welke middelen te vechten tegen wat men zo mooi als 'uitsluiting' omschrijft.

Elephant

Adembenemende maar zeer beheerste reconstructie van het drama op Columbine Highschool in Colorado op 20 april 1999, waar twee tieners met automatische wapens twaalf medeleerlingen en een leraar afslachtten en daarna zelfmoord pleegden. Voordat de twee jonge schutters een bloedbad aanrichten, laat Van Sant een aantal leerlingen in lange sequenties eindeloos door de verlaten gangen van de school dolen. Op de geluidsband wisselen Beethoven, een kakafonie van schoolgeluiden en een onheilspellende stilte elkaar af. ELEPHANT ontplooit zich als een doodgewone schooldag, gevuld met schoolwerk, voetbal, roddel en 'socializing'. Een doodgewone schooldag, maar dit lijkt alleen maar zo.

De schietpartij is climax en anticlimax tegelijk. Geen spektakel, geen bloedfonteinen. Van Sant laat de paniek zien, het ongeloof en de ontreddering. Hij geeft wel hints en aanwijzingen, maar die zijn op verschillende manieren te interpreteren.

Elephant heet de film, naar een boeddhistische parabel over blinde mannen, die allemaal tot verschillende conclusies komen als ze een olifant proberen te beschrijven. De blinde die aan de slurf heeft gevoeld, omschrijft de olifant als een slang. Degene die aan een poot voelt, denkt dat het een boom is. Een derde die aan zijn staart trekt, zegt dat het een touw is. Geen van allen is in staat het geheel te overzien. Ook Elephant biedt geen totaalbeeld van de tragische gebeurtenissen. De verwijzingen naar "Bowling for Columbine" van Michael Moore (eveneens een aanklacht tegen de vrije wapenverkoop) zijn niet veraf.

The Edukators

The Edukators is een origineel en brutaal vertelde film over drie jonge wereldverbeteraars. De twee jongens Jan en Peter maken naam als mysterieuze daders van geweldloze en creatieve acties. Onder de naam de 'Edukators', breken ze in villa's en herschikken ze het meubilair, waarbij ze niks stelen maar de boodschappen 'de vette jaren zijn voorbij', of 'u heeft te veel geld', achterlaten. Peters vriendinnetje Jule maakt de zaken gecompliceerd door verliefd te worden op Jan. En Jan zet zijn vriendschap met Peter nog meer op het spel door met Jule een villa volgens de Edukators stijl onder handen te nemen. Waarbij ze op heterdaad betrapt worden door de eigenaar. Roekeloze keuzes resulteren uiteindelijk in een ongewilde kidnapping die de drie idealisten confronteren met de normen en waarden van hun machtige tegenstanders. Politiek activisme is ineens moeilijker dan gedacht.

Les Amants Criminels

Er leefde eens in Frankrijk, in een kleine provinciestad, een mooi, jong meisje, met de naam Alice. Alice hield van spelletjes. Verleidingsspelletjes. Gewelddadige spelletjes. Op een dag beslist ze een moord te plegen. Haar keuze valt op een verleidelijke klasgenoot, Saïd. Omdat ze het alleen niet aankan, manipuleert Alice de naïeve Luc om het vuile werk op te knappen. Eens de misdaad voltrokken, vluchten de twee geliefden het bos in om er het lijk te begraven. Al snel verdwalen ze in het uitgestrekte woud. Ze krijgen het koud en hebben honger. En dan ontdekken ze een blokhut...

Sweet Sixteen

Liam is vastberaden om zijn moeder Jean te beletten dat zij opnieuw in haar vroegere leven terechtkomt: een leven gedomineerd door haar vriend Stan, een drugsdealer, en door zijn verdorven grootvader. De kans dat Jeans heroïneverslaving weer de kop opsteekt is groot. Liam's vurigste wens is om zijn familie weer samen te brengen: zijn moeder Jean, zijn halfzus Chantelle en haar zoon Charlie. Om zijn moeder buiten de invloedssfeer van het milieu te houden besluit Liam een 'chalet' te kopen op het platteland. Doch het geld dat Liam samen met zijn beste maat Pinball heeft gespaard met de verkoop van sigaretten op de zwarte markt, is ruim niet vol-doende. Al gauw raken ze op hun beurt verzeild in drugsdealing.

Wat aanvankelijk als een vrij onschuldig spel van adolescenten begon, neemt snel gevaarlijke proporties aan. Liam vindt gemakkelijk zijn plaats in het milieu en wordt één van de leiders van het netwerk, wat hem echter hoe langer hoe meer isoleert van zijn vrienden. De dag waarop de droom van het nieuwe huis werkelijkheid schijnt te worden, is eindelijk in het zicht. Zullen Liam's initiatieven uiteindelijk het doel dienen dat hij zich vooropgesteld had.

Christiane F.

De 13-jarige Christiane ontmoet in de hippe discotheek Sound de verslaafde Detlef.. Ze worden verliefd op elkaar en Christiane gaat steeds vaker stiekem naar de Sound. Zonder dat haar ouders of haar school het weten, raakt Christiane verslaafd aan heroine. ‘s Ochtends gaat ze gewoon naar school. ‘s Middags tippelt ze net als andere jonge verslaafden op het metrostation Zoo en op straat om aan geld te komen voor haar verslaving.

Alpha Dog

Johnny Truelove is een jonge drugsdealer in de San Gabriel Valley (Los Angeles). Zijn bende ontvoert de jongere broer van iemand die hen nog geld verschuldigd is, maar het plan mislukt. De vader van Johnny tracht om zijn zoon uit de gevangenis gehouden, maar in drie dagen tijd kan er veel gebeuren.

Trainspotting

‘Do I really want to choose life ?'

Met die vraag stelt het hoofdpersonage Mark zichzelf en ons de vraag wat we van het leven willen : is het een doorsnee gezapig leventje of zoeken we grote kicks in het leven. Mark is een werkloze jongere en zijn zogenaamde vrienden (dieven, leugenaars, psycho's, junks en eeuwige verliezers) proberen met behulp van bier, drugs en uitgaan de jaren '90 door te komen. Door verschillende hilarische gebeurtenissen, op een onnavolgbare, vaak surrealistisch en doordrenkt met zwarte humor, besluit Mark te kiezen voor een nieuw leven dat hij los van zijn verleden wil gaan opbouwen in Londen. Toch wordt hij steeds opnieuw geconfronteerd met zijn trawanten, zijn nooit verdrongen verlangen naar de kick van de drug. Hij lijkt zichzelf voortdurend voor de aap te houden, zich wijs te maken dat hij een 'fatsoenlijk' leven wil lijden. Hoewel het zwalpende, vaak uitzichtloze leven van deze jongeren doordrongen is van cynische humor, zet de film ons telkens weer, door de dramatische aard van de harde werkelijkheid, op het verkeerde been. Voor we bekomen zijn van het lachen met deze vaak onwaarschijnlijke losbollen, worden we als kijker de mond gesnoerd door de tragische wendingen.
Trainspotting laat niemand onberoerd, juist omdat hij geen paternalistische visie geeft op drugs en jongeren en niet wegzinkt in een gemakkelijke miserabele visie op de jongerencultuur.

Kids

Toen 'Kids' in 1995 uitkwam ging er een schokgolf van verontwaardiging en afschuw door (volwassen) Amerika heen. Zijn dit onze kinderen die zulke erge dingen doen? Zijn onze kinderen zo amoreel en gedragen ze zich zo afschuwelijk? Het antwoord is ja, dit soort dingen doen kinderen, jonge tieners in dit geval en dit gebeurt heus niet alleen in New York, waar de film zich afspeelt, maar overal in de grote steden in Amerika. Nu zal gelukkig niet elk tiener zich herkennen in de personages in deze film, maar het blijft onbetwist dat Kids een scherp en verontrustend beeld weergeeft van de werkelijkheid.

'Kids' laat een dag uit het leven zien van een groep tieners en deze tieners houden zich voornamelijk bezig met seks, drank, drugs en nog meer seks. Centraal staan twee personen: een jongen, Telly, die er een sport van maakt om zoveel mogelijk argeloze tienermeisjes te ontmaagden en Jenny, een meisje dat ook ontmaagd is door Telly en er achter gekomen is dat ze besmet is met het HIV-virus. Gedurende deze dag gaat zij op zoek naar Telly om hem en toekomstige slachtoffertjes te waarschuwen.

'Kids' laat tieners zien die geen enkele moraal hebben, ze neuken, drinken, vechten en gebruiken drugs en dit gebeurt allemaal op zo'n grove, brutale manier dat deze veel schrik aanjaagt. Juist het feit dat het op zo'n eerlijke manier gebeurt is het meest verontrustende. Deze kinderen bevinden zich in een wereld met meer mogelijkheden en afleidingen dan welke generatie dan ook daarvoor. Ze experimenteren zonder enige vorm van onderwijs en beseffen al helemaal niet welke gevolgen hun daden kunnen hebben. Nu hebben kinderen dat sowieso al minder, maar er is een verschil tussen iemands bal afpakken en iemand bijna vermoorden of totaal respectloos met elkaar omgaan op het gebied van seks.

'Kids' is niet een film die een goed gevoel oproept, maar dat is ook niet de bedoeling: deze film is beter en eerlijker dan welke voorlichtingscampagne dan ook en zal je dan ook goed doen schrikken. De documentaire-achtige manier van filmen, het amorele gedrag van de tieners en een verontrustende weerspiegeling van de realiteit maken van 'Kids' een indrukwekkende film die nog lang nagalmt.

Ik haal je op, ik neem je mee (Niccoló Ammanati)

"Italiaanse roman over een jongetje dat ongewild jeugddelinquent wordt."

In het kleine Ischiano Scalo, een weggestopt dorpje aan de Italiaanse Rivièra, valt niet veel te beleven. Toch komt op een mooie dag de 40 jarige Graziano Biglia terug naar zijn dorp met het plan om van zijn moeders fourniteurenwinkel een jeanswinkel te maken.
Na een leven van drugs, seks & rock-'n-roll heeft hij besloten om zich terug te trekken in de rust van het minder gehaaste platteland. Met aan zijn zijde de vrouw op wie hij holderdebolder verliefd is geraakt.

In datzelfde dorp woont de 12-jarige zoon van een herder, Pietro, die het liefst biologie wil gaan studeren. Maar het leven zit hem op die jeugdige leeftijd niet mee. Rotjongens van school maken hem het leven zuur, net als het hem thuis met een alcoholische vader en een ziekelijke moeder ook niet altijd meezit.

'Ik haal je op, ik neem je mee' is een meeslepend verhaal over een 12 jarig jongetje dat nog alles moet leren en over een playboy die denkt alles al geleerd te hebben. De karakters worden in een eigenzinnige stijl uitgewerkt. Met zowel de rake dialogen, gedachtengangen, commentaar van de schrijver en de gebeurtenissen rond Pietro en Graziano hecht je je al snel aan deze twee uiteenlopende hoofdpersonages.

Dief van de duivel (Mikael Engström)

Steppo woont in een grauwe voorstad van Stockholm. Zijn vader is onlangs overleden en zijn moeder is daardoor behoorlijk in de war. Steppo probeert haar zo goed en zo kwaad als dat gaat op te vangen. Hij zit echter ook met zichzelf in de knoop, presteert slecht op school en glijdt af in crimineel gedrag. Het zijn rotjochies, Steppo en zijn twee vrienden, maar in deze jeugdroman weet de auteur begrip te kweken voor hun gedrag, zonder dit goed te praten of te bagatelliseren. Hij tekent hun achtergronden, laat de lezer meegaan in Steppo's gedachte- en gevoelswereld en zet zo een dijk van een adolescentenroman neer.

Zwart wit (Jon Ewo)

Jo en Ben worden al jarenlang gepest, getreiterd, beetgenomen, voor schut gezet. Zo erg dat hun weerstand op is en hun zenuwen niets meer kunnen verduren. Als ze op een vrijdagmiddag samen achter de computer zitten en een vreemd sms-bericht op de gsm van Ben binnenkomt, loopt niets zoals je denkt. Wraak nemen...
Voor de zoveelste keer vernederd. Bij Jo slaan de stoppen door. Een geladen geweer. Hij zwerft door de stad en belandt in de klokkentoren op school. Zal hij schieten of springen? Lot in eigen handen nemen...
Onverwacht bezoek van hun goede vriendin Tam geeft Jo en Ben moed. Zoveel moed dat ze het aandurven om de pestkoppen lik op stuk te geven.

Toeval speelt een cruciale rol in dit verhaal. Welk van beide scenario’s haalt het?

Jon Ewo werd zelf ook gepest tijdens zijn schooltijd. En dat zit hem nog steeds dwars. Vol hartstocht en ingehouden woede regisseert hij deze reality show. Over wat voor gevolgen ‘onschuldige’ pesterijen kunnen hebben. Over sterk genoeg zijn en het verschil maken als je het slachtoffer van pesters bent. Over de dunne lijn tussen werkelijkheid en fictie.